

DE MAGIE VAN ENSOR

HET ENSORCISTISCH COLLECTIEF

DE MAGIE VAN ENSOR

*S*criptomanen
VZW

© 2024 by de auteurs
van Schrijverscollectief APK & Conservatorium Mechelen
ook bekend als het Ensorcistisch Collectief
www.de-magie-van-ensor.blogspot.com
contact: storytellers@inter-actief.be
Cover: James Ensor, Het schilderend skelet
publiek domein, via Wikimedia Commons

Deze POD-uitgave werd gefaciliteerd door:
vzw de Scriptomanen / www.scriptomanen.org
www.mijnbestseller.nl

Niets uit deze uitgave mag, op welke wijze ook, worden overgenomen zonder de uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

VERWACHT HET ONVERWACHTE!

INHOUD

Inleiding: Patrick Bernauw

Deel 1: Kom spoken

Kom spoken – Koen Verbeeck
Mijnheer Ensor – Christa Vercouter
Wat kun je me vertellen over Ensor? – Nathalie Schraenen
Ensor – Rik Verlé
Tombola – Ben Van den Eynde
Ensorgedichten – Anke Verleysen
Visuele poëzie – Aagje De Grootte
Saffier – Yana Van Gijssel
Maskers – Anna van Ro
Onder andere over Ensor – Koen Verbeeck
Schelpen – Gaby Vervoort
La Chinoise – Jana Van Der Fraenen
Ricky & Magritte – Nathalie Schraenen
James – Carl Cauwenbergh
Kast – Hilde Schockaert

Deel 2: De Magie van Ensor

1878, Badkoets – Anna van Ro & Gaby Vervoort
1880, De Lampenist – Anissa Soetinck
1880, Fragment van boom enz – lie verschueren
1880, De kleine bron – lie verschueren
1882, De oestereetster – Rita Van Asch & Guy De Becker
1886, Kinderen aan het ochtendtoilet – Katleen Loos
1888, De grap van de olifant – lie verschueren
1888, Duivels rossen engelen af – Katrien Dierick
1888, Mijn portret in 1960 - Louise Vissenaekens
1888, De intrede van Christus in Brussel – Anna van Ro & Els Peeters
1889, Pierrot en het skelet in gele toga – Yana Van Gijssel & Marc Troch

1890, De baden in Oostende – Katleen Loos
1890, De intrige – Katrien Dierick
1891, De Man van Smarten – Elke Huygens & Katrien
Dierick & Joris Steppe
1891, Skelet arresteert maskers – lie verschueren
1891, Skeletten bekvechten om een bokking – Ada Ostyn
1892, De gendarmes – Aimé Bailly
1892, De zonderlinge maskers – Rita Vandenbroeck
1892, De melancholische viswijven – Rita Van Asch
1895, Geraamtes die zich willen warmen – Katleen Loos
1897, De dood en de maskers – Rolinde van Hernen
1905, Dubbelportret – Rita Van Asch
1927, De verzoeking van de heilige Antonius – Guy De
Becker
1935, Het lied van wijn en dorstige maskers – lie
verschueren
1938, De rit van de Walkuren – lie verschueren

Deel 3: Het winkeltje van Ensor

Bailly Aimé – Op de kast gejaagd!
Cuypers Marc – De fluitenmaker
Decoster Eva – Het dragen waard
Dierick Katrien – Voor James
Hendrickx Vera – Chinoiserie
Schockaert Hilde – Stil Even!
Steenput Vera – 4 Moedergedichten
Troch Marc – De tijd voorbij
Van Der Fraenen Jana – Vriend noch vijand
Van Remoortel Ingrid – Een koe op hakken
van Ro Anna – Het einde
Vanden Wijngaert Lili – De spiegel, Het slagveld
Vandevorst Malou – Bijna acht in Biest 11
Vercouter Christa – Matroesjka's
Vervoort Gaby – Over een hoed, een ezel en
poppenschoenen

INLEIDING

Patrick Bernauw

Voor het Ensorjaar 2024 sloegen de schrijversklassen van de Academie voor Podiumkunsten in Aalst en het Conservatorium van Mechelen de handen in elkaar. Op hun programma: de creatie van een blog, enige podcast afleveringen, diverse literaire happenings en ten slotte de publicatie van dit boek, *De Magie van Ensor*. De artistieke leiding van het project berustte bij bovengetekende; ik werd bijgestaan door mijn Mechelse collega's Nicole Persy en Elise Steenackers.

Het thema leenden we bij de Dag van het Deeltijds Kunst Onderwijs, ook bekend als de Dag van de Academies. Dat was in 2024: 'magie'. Die magie komt tot ons in allerlei gedaanten, al dan niet gemaskerd, en de combinatie met leven en werk van Ensor lag voor de hand. Dus zou de overkoepelende titel van ons project *De Magie van Ensor* worden.

Ondertussen vallen al zeven – een magisch getal, ongetwijfeld! – podcast afleveringen te beluisteren op de Spotify's van deze wereld, en natuurlijk ook op onze blog:

www.de-magie-van-ensor.blogspot.com

Ze dragen titels als *De Magie van Ensor in Utopia*, of *De Magie van Ensor in het Predikheren* – want ja, ik smaak het genoeg met mijn verzamelde schrijversklassen te mogen resideren in twee van de mooiste bibliotheken van het westelijk halfmond: Utopia in Aalst, en het Predikheren in Mechelen. Ze werden gemaakt met de medewerking van de Meester zelve – hij leverde met *La Gamme d'Amour* de muziek en liet zelfs zijn stem al eens horen – en zijn samengesteld uit zeer gevarieerde literaire teksten, proza en

poëzie, tot een occasioneel hoorspel toe. Bovendien brengen zij verslag uit van de live evenementen 'met beperkt levend publiek', in Utopia en in het Predikheren. Zoals bijvoorbeeld het schrijven én ontvouwen van een Ensorcistische Kettingbrief, of de tentoonstelling van teksten-op-objecten in het kader van *Het Winkeltje van Ensor*. We lieten ons namelijk ook inspireren door het souvenirwinkeltje dat de moeder en tante van Ensor uitbaatten op de hoek van de Van Isegehemlaan en de Vlaanderenstraat, in Oostende. Je zou het een soort rariteitenkabinet kunnen noemen, waar behalve souvenirs aan de Koningin der Badsteden ook schelpen, carnavalsartikelen, maskers, komische kostuums en zo meer te vinden waren. James liet zich vaak inspireren door dit winkeltje; op de mansardekamer richtte hij zijn kleine atelier in.

Dit boek is even goed een staalkaart van al het literair creatief geweld van het afgelopen jaar. Het bestaat uit drie delen, waarvan het eerste deel 'algemene' teksten herbergt die niet in de andere twee thuishoorden. Deze zijn geordend naar het humeur van de samensteller. Het tweede deel is bestemd voor teksten geschreven naar een specifiek werk van Ensor, en ze zijn gerangschikt volgens de datum van de creatie van dat werk. Een derde sectie ten slotte is gewijd aan *Het Winkeltje van Ensor*, en daar hebben we voor een alfabetische volgorde op naam van de auteur gekozen.

Het was onze bedoeling u zo, beste lezer, op een onvoorspelbare reis te sturen langs leven en werk van James Ensor, ons motto indachtig: 'Verwacht het onverwachte!'

**DEEL 1:
KOM SPOKEN**

KOM SPOKEN

Koen Verbeek

Winteravond 2023
Hotel du Bassin, Oostende

Beste James,

Ik schrijf je deze brief aan een klein rond tafeltje in de bar van het hotel op een druilerige grijze winteravond. Ik zit hier graag, bij Zoë, de dochter van de eigenaars. Zij weet ondertussen dat ik van zoet hou: Ximénez sherry of een glaasje Madeira Malvasia, veertien euro voor een glas, en een stuk kaas dat buiten de lijntjes smelt net zoals jij schildert.

Ik toon Zoë de met felle kleuren beschilderde aardewerken pot en deksel in de kast achter mij. Ik vraag haar of het een urne is. Ze glimlacht ongemakkelijk. Ik flirt graag met Zoë. Het is geen urne, zegt ze. Het is de tabakspot van haar grootvader. Hij en zijn vrouw begonnen dit hotel.

Er is geroosterd briochebrood bij een weggelopen stuk épouisses. De Madeira traant in het glas.

James, ik dwaal af. Zoals de zee zichzelf hier weerlegt, nee, juist legt, als kaarten bij een patiencespel, en zich weer op-raapt en zich opnieuw legt.¹

James, wat ik je wil vragen: kom spoken.

2024 is uitgeroepen tot James Ensorjaar. Je bent zogezegd vijfenzeventig jaar dood.

Er komen feesten in Oostende en geesten in Antwerpen.

In Antwerpen hebben ze de grootste Ensorverzameling. In Antwerpen is alles groot: de kathedraal, hun mond, een co-caïnevangst in de haven, de verkeerde politieke partij.

James, kom er spoken.

Breng garnaalkoppen mee. In hotel du Bassin maken ze

---

¹ Met dank aan Herman De Coninck.

twee keer in de week garnaalkroketten. Steek de garnaalkoppen voorzichtig in een papieren zak en kom in het KMSK naar de zaal waar *De oestereetster* hangt. De muren zijn hier mosgroen geschilderd. Stel je onzichtbaar op naast het schilderij en verras de bezoekers. Schud de vochtig geworden papieren zak met de garnaalkoppen ritmisch op zodat de zilte zoute visgeur vrijkomt. Ze gaan denken dat het schilderij leeft, ze gaan oesters ruiken. Ze zoeken hun zakdoek en poetsen hun brillenglazen of snuiten hun neus.

Ga daarna naar de koepelzaal, naar het schilderij van je dode moeder met de vele flesjes op de voorgrond. Hier heb je de plastic zak nodig met de glasscherven. Het is niet zo een groot doek. Kies een hoek aan de bovenkant en geef het schilderij een ruk zodat het scheef komt te hangen, en met je andere hand laat je de zak met de glasscherven rinkelend als vielen al die flesjes op de grond.

Als dit niet lukt kan je het nog eens proberen bij een of ander chinoiserie schilderij.

Kom ook spoken in Oostende. Hier hangen je werken digitaal op grote televisieschermen. Het is te zeggen, alleen de spullen in de souvenirwinkel zijn er echt: de potloden, de magneten, de notitieboekjes, de papieren zakdoekjes, de postzegels. James, kom spoken.

Heb je die hoed met de bloemen nog en die erotische pauwenveer? Zet hem op. Ik heb een vriend die wat kan foefelen met de schermen. Je moet wel nog snel een Gmail account aanmaken en dan kan het zo maar gebeuren dat tussen al die maskers er opeens een man verschijnt, jij met die malle bloemenhoed. Mijn vriend kan er ook muziek bij zetten, jouw muziek, of spookgeluiden op de achtergrond.

James, luister je nog?

Het is ondertussen donker buiten. Ik zie doorheen het witte gaas van de gordijnen een onzorgvuldig gestreepte whippet aan een leiband. Hij lijkt op een grote haas. Ik had ook een whippet en was ontroostbaar toen hij stierf. Ik zie een baas, een man in een lange zwarte jas die kijkt naar het scherm van zijn telefoon. Hij is meermaals afwezig. Ik denk

dat de hond even naar me kijkt en zie dat de gordijnen een golvende beweging maken. Net boven mijn voeten voel ik een koude wind. Een glas rode wijn wordt omgestoten aan de bar. Zoë neemt een vochtige doek.
James, je bent er al.

BRIEF AAN ENSOR

Christa Vercouter

Mijnheer Ensor,

Waart gij een *Man van Smarten*?

Ik lees uw biografie en kijk naar de schilderijen die er ter illustratie bij staan, de brieven die u schreef naar uw vrienden over uw werken, en de vele emotionele tuimelingen die u maakte, vooral door commentaren van kunstcritici en museumdirecteurs.

Smarten zullen zeker uw deel geweest zijn, maar hopelijk ook heel wat geneugten!

Ik wilde bijna koortsachtig meer over u weten, want in mijn jeugd heb ik één keer een tentoonstelling over u bezocht in Oostende.

De enige herinnering: maskers.

Die maskers zijn imposant, maar het gaat ook om de sfeer, vooral dáárom! En uit uw palet tovert u de meest subtiele nuances.

Dank! Ik kijk ernaar en word er warm van!

Het gaat over nuances van kleuren, maar ook over deze van uw ziel: extase afgewisseld met rauwe werkelijkheid. Pure liefde maar ook gekwettheid.

Iets wat u niet wil voelen, maar toch voelt! En dat u ergens moet ventileren, dan maar tegenover uw intieme vrienden. Om u te citeren: 'Ik dacht aan al die gerespecteerde, gefrequenteerde, gedecoreerde sukkels.' Ook: 'En aan die profiterende vrienden!'

Uw brieven, nu ik er een paar van las, onthullen voor mij evenveel als de maskers op uw schilderijen!

Ja, duidelijk het schijnt aan het establishment.

En dan overal de kruisbeelden met een excessief lijdende Christus die afwijzing, onrecht en niet-begrepen worden wél op zich neemt, en het de mensheid niet aanrekent. Zo zou u zelf ook willen zijn, maar is dat menselijk?

Het moet fascinerend zijn, maar is wellicht ook tegengif

voor bitterheid en wrok. Zeker in uw tijd waarin lijden en mysterie in de christelijke cultuur toch breed geëtaleerd werden!

Dat u aan deze dualiteit subtiel expressie wil geven in een schilderij als *De intrede van Christus in Brussel*, kan ik me voorstellen: de potsierlijkheid waarmee het sacrale verwordt tot Vlaamse kermisgeneugten waarin ego's in alle kleuren door maskers worden uitgebeeld.

Gij zult zeker getormenteerd geweest zijn.

Maar in hoever dit alle vreugde, speelsheid en vervoering bij u wegnam, weet ik niet. Misschien kan dat niet bij iemand met een rijk gevoelsleven en een oneindig kleurenpalet!

In elk geval, mijnheer Ensor, zou het naar mijn bescheiden mening een grove belediging zijn alleen maar uw smartelijke kant te belichten.

Met warme groeten,
Christa

WAT KUN JE ME VERTELLEN OVER...?

Nathalie Schraenen

Wat kun je me vertellen over James Ensor?
Schilder, Oostende, skeletten, carnaval, anarchist...
't Is gebeurd...

Het Ensorjaar is afgetrapt en het had zomaar een vraag in *De Slimste Mens* kunnen zijn.
En dan vraag ik mij af wat hij daarvan zou gevonden hebben.

Achteloos eigenen we ons grote kunst en kunstenaars toe.
Werken worden verhandeld, geladen en gelost. Ze reizen de wereld rond en worden als alles goed gaat – bij figuratieve werken valt dat doorgaans mee – in de juiste richting opgehangen aan muren waarvan de kleuren meestal niet vloeken met het geëxposeerde doek.
Ze worden 'in dialoog' geplaatst: 'Pardon, ik hing hier eerst. Kan wel zijn maar ik ben duurder verzekerd', en maken samen met hun bedenkers het voorwerp uit van contracten, artikels, imitaties, boeken, parodieën, documentaires, catalogi en... quizvragen.
Vergeten we nog bijna het belangrijkste, als daar zijn: koffiekoppen, zakagenda's, tote bags en juwelenkistjes. *Exit Through the Gift Shop, please.*

Ook la petite histoire wordt niet geschuwd bij die verregaande mercantilisering.
'Moeten we daar iets van vinden?' – blijkt goed op weg nieuw Nederlands te worden voor een mening hebben – dat de privésfeer van een artiest uitgebreid verhaald en geïnterpreteerd wordt en een eigen leven gaat lijden, soms ter duiding, vaak ook ter vermarkting van diens oeuvre. Ik laat die lange ij maar staan, denk ik.
Publiek bezit, het heeft iets vies, iets voyeuristisch.

Moet en kan kunst voor zichzelf spreken, hoe bewaak je de sereniteit als kassa's rinkelen, en zou iedere kunstenaar niet gebaat zijn bij een kadertestament tot bescherming van nagelaten werk en wezen?

Daar ga ik eens over nadenken als ik straks naar de expo in Oostende ga, bij twee garnaalkroketten en een Ensorbiertje. Santé, James!